

نماد حلقه بالدار در تمدن‌های باستان

وحدت یار محمدی

(دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر)

چکیده: مفاهیم رمزگونه و نشانه‌های نمادین همواره در هنر ایران شیوه‌های مؤثر در انتقال اندیشه‌ها و بینش‌های فکری، آیینی و مذهبی مردمان ایران زمین بوده است. به همین دلیل مفاهیم سمبولیک و آثار ادبی و هنری رمزگونه و نمادین، بخش عظیمی از هنر ایران را به خود اختصاص داده است شاید هیچ نمادی به اندازه حلقه بالدار در فرهنگ و اندیشه اقوام گوناگون شناخته شده نبوده و چنان است که امروزه نیز در زندگی بشر مدرن در نشانها و آرم‌های گوناگون سازمان‌ها و شرکت‌ها نیز دیده می‌شود. این حلقه اسرارآمیز بالدار چیست و چه اندیشه‌ای در پشت آن نهفته بوده که این همه کاربرد داشته است؟ به همین منظور به بررسی نقش شاهین که در تمامی این تمدن‌های کهن نماد خورشید بوده و ارتباط زیادی با این نشان دارد پرداخته و سپس به مفاهیم و نمادهای حلقه بالدار در تمدن‌های ذکر شده می‌پردازیم. امید است این پژوهش تا حدی توانسته باشد در شناسایی این نشان پر رمز و راز مفید واقع شود.

واژگان کلیدی: نماد، شاهین، خورشید، حلقه بالدار.

◆ مقدمه

نگاره حلقه بالدار، نمای دایره یا حلقه ای است که دو بال گشوده در دوسوی آن دیده می‌شود. در نخستین نگاه به آن آدمی به یاد پرنده ای مانند شاهین بزرگ افتاده که بالهای خود را در آسمان گشوده است. پس این نگاره در میان مردمان و اندیشه‌های گوناگون، با پرواز و «بلند مرتبه‌گی» و اندیشه آسمانی بودن در پیوند بوده است. این نماد در سراسر سرزمینهای خاور نزدیک از جمله ایران، بین النهرین و مصر باستان به صورت ترکیب دایره (حلقه) با بال شاهین و گاهی نیز همراه با پیکره انسانی که غالباً تصویر مرد ریش داری است که همچون شاه کلاه و تاجی بر سر و در دست چپ او کمان و یا حلقه و یا گل سه برگی است، که هر کدام نمادی به حساب می‌آید. این نگاره در تمدن‌های مختلف با اندکی تغییر که مختص فرهنگ هر سرزمین بوده دارای وجوه مشترکی است که گواهی بر ارتباط فرهنگی و اجتماعی این سرزمین‌ها در آن دوران می‌باشد با تعمق در این ارتباطات می‌بینیم که تقریباً در همه جاز شاهین

که همان نماد خورشید است سرچشمه می‌گیرد و سپس با ترکیب با گوی خورشید تبدیل به حلقه بالدار می‌شود.

◆ شاهین و حلقه بالدار

شاهین در ایران

از شاهین این مرغ شکاری دوبار با نام «سَنَن» در اوستا یاد گردیده است (پوردادوود، ۱۳۵۶، ۲۶۹)

در پاره ۴۱ بهرام یشت آمده است:

«بهرام اهورا آفریده را می‌ستائیم، باشد که فرّ و پیروزی بهرام این خانه را برای گله گاوان فراگیرد، بد انسان که ابر بارور و «سیمرغ» کوه‌ها را فرا می‌گیرند» (دوست‌خواه، ۱۳۶۶، ۲۸۰) و در افسانه‌های آفرینش نیز این مرغ به عنوان پیک خورشید معرفی شده (یشت ۱۴ و ۱۹) که در کشتن گاو نخستین با مهر همکاری می‌کرده است.

در بعضی توصیف‌ها، اهورامزدا به سر عقاب تشبیه شده که شاید مقصود همان سننه (سیمرغ) اوستا باشد (یشت‌ها/ ۱/ ۴۰). (پوردادوود، همان)

◆ نتیجه‌گیری

حلقه بالدار از نمادهای کهن است که در سراسر دنیا به ویژه در خاور نزدیک باستان، دایره‌ای با بال‌های گشوده بود که گاهی همراه با پیکره‌ای انسانی در وسط آن مشاهده می‌شود.

اقوام باستانی شاهین را تیز پروازترین و قدرتمندترین پرندگان آسمان می‌دانستند و برای آن احترام و تقدس خاصی قائل بودند، به همین دلیل بسیاری از اماکن باستانی به تصاویری از شاهین بال گشوده و یا گاه تصاویری انتزاعی از بال این پرنده بر می‌خوریم.

خورشید نیز از نشانه‌های بسیار مقدس و همچون الهه‌ای که سرچشمه نور، باروری و حاصلخیزی به شمار می‌آید.

آنان خدای آفتاب را با نماد حلقه بالدار نشان می‌دادند که نمایانگر کره خورشید در حال گردش به شمار می‌آمد.

ایرانیان نیز خورشید را پاس داشتند که یکی از نمادهای ایزد مهر نیز بوده است، در آشور "شمش" نماد خورشید و بخشاینده زندگی به شمار می‌رفت، در بابل و سومر «اوتو» و بعدها همان «شمش» خدای خورشید خوانده می‌شدند.

انسان کهن با ترکیب دو نماد قدیمی دایره (بی مرگی) و بال شاهین (پرواز و تعالی) نقش حلقه بالدار را ساخت که نشانی برای دستیابی به تعالی و رستگاری به حساب می‌آمد.

نمی‌توان گفت که ایرانیان صرفاً این نماد را از مصر و بین‌النهرین اقتباس کرده‌اند زیرا این نقش از دیرباز بر روی سفالینه‌ها و آثار دیگر دوران باستان وجود داشته است که گاه قدمتی چند هزار ساله دارند و این گواهی است بر این مدعا که این نقش در هر سرزمین رنگ بوی آن فرهنگ را به خود گرفته و توانسته بر دیگر سرزمین‌ها نیز تأثیر بگذارد و متقابلاً تأثیر بپذیرد.

◆ فهرست منابع

- ۱- اورنگ، مراد، فروهر یا شاهین، تهران، رنگین، ۱۳۴۱.
- ۲- ایونس، ورونیکا، اساطیر مصر، ترجمه: باجلان فرضی، تهران، انتشارات اساطیر، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۳- بد، فرامرز، نقوش و علائم مقدس در پدیده‌های شگرف معماری هخامنشی، ترجمه: مهدی غروی، مجله بررسی‌های تاریخی، سال هشتم، شماره ۴، مهر و آبان، ۱۳۵۲.
- ۴- پورداود، ابراهیم، فرهنگ ایران باستان، تهران، دانشگاه تهران.
- ۵- تاجبخش، احمد، تاریخ مختصر فرهنگ و هنر ایران قبل از اسلام، دانشگاه ملی، ۱۳۵۵.
- ۶- دوستخواه، جلیل، اوستانامه مینوی زرتشت از گزارش استاد ابراهیم پور داود، تهران، انتشارات مروارید، چاپ ششم، ۱۳۶۶.
- ۷- دوستخواه، جلیل، اوستا کهن‌ترین سرودهای ایرانیان جلد یک و دو، تهران، انتشارات مروارید، چاپ ششم، ۱۳۸۱.
- ۸- رو، ژورژ، بین‌النهرین باستان، ترجمه: عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تهران، نشر آبی، چاپ اول، ۱۳۶۹.
- ۹- ژیران، ف و لاکوئه، گ و دلاپورت، ل، اساطیر آشور و بابل ترجمه: ابوالقاسم اسماعیل پور، تهران، فکر روز، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۱۰- سامی، علی، تمدن هخامنشی، جلد اول، تهران، ۱۳۴۱.
- ۱۱- شهرازی، رستم، دین و دانش و تعلیمات دینی زرتشتی، انجمن زرتشتیان ایران، ۱۳۷۱.
- ۱۲- کویاباجی، جی، سی، آیین‌ها و افسانه‌های ایران و چین، ترجمه: جلیل دوستخواه، تهران، انتشارات جیبی، ۱۳۵۳.
- ۱۳- هارت، جرج، اسطوره‌های مصری، ترجمه: عباس مخبر، تهران، نشر مرکز، چاپ اول، ۱۳۷۴.
- ۱۴- یاحقی، محمد جعفر، فرهنگ اساطیر، تهران، سروش، چاپ اول، ۱۳۶۹.

Reviewing Iranian's Beliefs Regarding Angels and Their Wings in a few Painting

Dr. Ali Reza Taheri

(Assistant Professor, Sistan and Balouchestan University, Art Faculty)

Zohreh Sadeghi

(M.A. in Art Research)

Since the beginning of time Iranians believe and pay importance to ghosts, angels, demons and incredible creatures. They use their imagination and belief to create them in their minds. From the Iranian painters point of view the angel is precisely the same as the materialistic human who God had mercy on and gave him wings to fly as a pledge so that he could go higher than this materialistic world. In each period angel have different characteristics depending on social and political status of that time. In this essay we will first consider the wing element in works before the Islamic era and then we will consider their views about angels during the era before and after Islam. Finally we will analyze the painted wings and their differences in a few paintings.

Keywords: Angel
Wing
Pre-Islamic Art
Iranian Painting

Winged Circle Symbol in Ancient Civilizations

Vahdat Yarmohammadi

(M.A. in Art Research)

In Iranian Art mystical Concepts and Symbolic signs have always been affective methods in conveying thoughts, religious and ceremonial insights. For this reason, symbolic concepts and mystical Literary and artistic works have been assigned a major part of Iranian art. Probably no other symbol was known more than the winged circle in different tribe's culture and this is why today in the modern world we can still see this sign in different companies and organization logos and trademarks.

For this purpose we study the falcon sign which was the sun's symbol in all ancient civilizations and has a deep relation with this sign, then will consider the meaning and symbols of the winged circle on those civilizations.

We hope that this research will be useful to all who wish to know more about this mystical sign.

Keywords: Symbol
Falcon
Sun
Winged Circle